

պահով են, որ պէտք եղած օժանդակութիւնն եւ ձեռնառութիւնը պիտի գտնեն: Մարդիկը ուրեմն յերկիրը որ իւր առատածիր պարգեւներն հեղու աննախամէ Նորին Վեհափառութեան անդին կենտր վրայ, զնոնք իւր բնականօրէն եւ բոլոր հպատակօրէն հանգրեւ երկնակ կացուցանէ, խաղաղութեան եւ հաշտութեան ծիսանոցը իւր լայնածաւալ աւերութեան օսականաց վրայէն երբեք չի հեռացնէ, գիւրացնէ իւր հայրազունքը որտե՞ն զգանց դործադրութիւնը՝ իւր հպատակաց փնտխի որ ըստ օրէ բարեբերու, բազմացած բարեխառութիւններն մոճանեցու, եւ իւր հայրական սիրուն վշտացնող զեղծումներն բնաջնջը ընելու համար: Անցնէ ուրեմն յամր ամր բարեբերու կայսրն մեր Սուլթան Ապախէլ Տափախ իսան, կեցցէ ի յաւերժ ամուսն: Հաղարուոր բերնէ ելած կեցցէներու ձայնն երկայն ատեն օգր թմրացուց, եւ վերջ եղաւ հանգիստութեան վարչութեան կողմանէ հրատարակուելով, թէ վարժարանը Սեպտեմբերի 11ին (Հ. Տ.) պիտի բացուի:

Այս առթիւ կը փութանք մեր Զերմագին շնորհաւորութիւններն ընելու վարժարանին նախկին աշակերտաց՝ Ալիք Անտուն եւ ճիկէյէկեան Տիգրան էֆենտիներուն, որոնք Օսմանեան պետութեան մատուցած նշանաւոր ծառայութեանցն համար մեծափառ Սուլթանին փառաւորապէս վարձատրուեցան: Անտուն Ալիք էֆենտին, որ տաճկերէն լեզուի բաշ հմուտ ըլլալով՝ արքունիքը հրապարակած եւ երկայն ատեն հոն օգեւանած էր զանապալն թարգմանութիւններ բնելու համար, Մեծօրհինի երկրորդ նշանն ընդունեցու, իսկ ճիկէյէկեան Տիգրան էֆենտին՝ ճեմեթիէ Եւթիքիէ վարժարն անօրէնն ու իմբազիրը՝ Մեծօրհինի շարքորդ նշանն առաւ:

Հ. Ն. Ա.

ԱԶԳԱՅՐԱԿԱՆ

ՀԻՆ-ՍԵՐԳԻՅԵ ՀԱՐՈՒՍՏԵՆԵՐ

Կարենաց թուոյն մէջ Սերիբախին քափաւ վիշիթ Մախթաւէ եւ Հին-Սերպիտ անուն գրքին վրայ տեղեկութիւն տուինք: Նոյն գրքէն այս անգամ յառաջ կը բերենք երկու լուսանկարական զեկարդով պատմիր: Երկուքն ալ Հին-Սերպիտ թէթովոյ եւ Ռեքա քաղաքներու Սերպիտացի բնակչաց հաբուստները կը ներկայացընեն: Ինչպէս նախընթաց թուոյն մէջ յառաջ բերուած պատկերներն, նոյնպէս ասոնք սոյն պատկերաւ շատ գրքին ներքին առաւելութեանց մետապէս փայլ կու տան:

ԵՐԱՆԵՍՏԵԱԿԱՆ

ԱՌԵՒՅՐԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԻՐՈՅ 1888 ՅԱՐՈՒՅ ՏԵՏԵՄԲԵՐԻ ԳՐԵՐ

ՊԵՏԵՐԵՆԻՆԻ ԶԵՂԵԿՈՒՐԻ ՔՐԵՂԵՐ:

1. Միանգամայն ու Արմենիայի միկոնը:

(Եւրոպայի միկոնը)

Միտարեղեմը: Վերջին ժամանակներս նշանաւոր եղան նաեւ Պրոքսիմի մետաքսի գործատուներ, մանաւանդ իւր ամենաքիւն օպիտակ ծածանջաւորները, ինչպէս նաեւ Ասորիք (Լիբանան եւ Գամակսիո) նշանաւոր եղաւ իւր ազնիւ կերպաներով, որոնք հաշակաւոր են իրենց շքեղ գունաց խառնուածքին եւ իրենց փոշուրութեանը, եւ համեմատաբար շատ սուղ ալ չըլլալով՝ Եւրոպայի մէջ հաւասարապէս կը փնտռուին եւ կը գնուին Պրուսայի կերպաններուն պէս:

Պատրաստ գզնամներ: Հազիւ 15 տարի է որ կարուած գզնամներ հոս կը վաճառուին եւ այսօր շատ աճած է այս առուստրը, ոչ միայն Չիլիանի մէջ, այլ եւ ներքին կողմերն ալ, ինչպէս Մագնիսիա, Ասորիք, Էւս. եւ մեծակայ կողմաց մէջ՝ ի Բիսա, Սեւեթիկ, Սամսա եւն: Աւելի ամուստն գզնամներ կը վաճառուին Դաւեա կանայց գզնամեղեկաց մեծ մասը Ալեքանդրի կը խաւրտին, եւ անդիկական ու գաղղկական միջոցութիւնը յայտն մասին չեն կրնար հաւասարիլ անոր հետ:

Խոյր: Քանի մը տարի յառաջ Ալեքանդրի խոյրերը շատ կը վաճառուէին հոս. բայց որովհետեւ նորածնութեանց վաճառականութիւնը Գաղղիացուց ձեռքն է, գաղղկական խոյրավաճառութիւնը նորէն դառնաց հոս: Ընդհակառակն վերջին ատեններս սկսան Ասորիքա եւ Գերմանիա թաղայ խոյր խաւրտիլ, բայց եւ այս միայն գաղղկական պատաստներով: Ֆիկի վաճառքն ընդհանրապէս բաժնեման եւ շեքիական գործատանց ձեռքն է, որոնք ֆիկի մեծ առուստր կ'ընեն հոս:

Ղեկնոց: Թեւեւ Ալեքանդրի եւ Փրախի ձեռնոցը շատ աշնու եւ արժան են, բայց ձեռնոցաւորաւորութիւնը Գաղղիայ եւ մասամբ նաեւ Բեզգիոյ ձեռքն է: Եթէ աւստրիական ձեռնոցներն ալ փաւրիղեան օճով յօրինուին, նշանաւոր մաս մ'ալ Ասորիքա կրնայ դառնալ: Բոզեայ, մետաքսայ եւ կիսամետաքսայ ձեռնոցներուն մէկ մեծ մասն ալ Գերմանիայէն (Սպերմին) կու գայ:

Հոյսմամի: Հոս բաւական հաստատուն եւ արժան հողաթափ կը շինուի, ուստի Եւրոպայէն եւ կանն աշնու բան է: Գանոց հողաթափներուն մէջ Ալեքանդրական սրբիւն է հոս, իսկ արանց հողաթափները մի միայն Գաղղիայէն եւ Անգղիայէն կու գան: Խիստ ազգեկանողիմաց մեծ մասը կիսամետաքսով կամ մետաքսով մանուած Ռեքտական Բուսիայէն են, բայց լաւագոյնները Անգղիա եւ մասամբ նաեւ Գաղղիա կը խաւրտին:

Փոլոյստը Գաղղիայի վաճառք է, բայց ազնիւ փողպատներուն մէկ մասն ալ Ասորիքա է, իսկ

ամենատիրական եւ արժան տեսակները Գերմանիայէն (Ռենէան Բուստիա, Նայս) են:

Հիպոկստ թրդնդիմուց ամեն տեսակները մեծաւ մասամբ Թիրինգիայէն են (Apolda), գլխաւորաբար թիւիւղնդնայէն, շըլոպ Եստներ եւ մանկանց պարզ գօտիկներ, առեւելէնք ու զխանայաններ են: Նաեւ Պերլին, Գաղղիա եւ Ալբիշտ ալ անմասն չեն այս վաճառքի ներածութենէն: Ստորական առեւելք զանկապանք, վարտիք եւ բաճկանիւններ Վերսլ ընկերակէն կու գան, բրդեայ բաճկներ ու գուլպաներն Խիմնիցեն եւ Քրիմիաէն, իսկ ագիւր եւ շերտաւոր տեսակները Գաղղիայէն: Բամբակեայ եւ մետաքսեայ զխանայաններ (շւ) շատ չեն ծախուիր:

Միւրնոցներն են անճրնոցներն մեծ մասը (եւ այս ստորաբար մետաքսեայ եւ կիսամետաքսեայ) Գարկէն կու գան, աւելի Հատաւառներէն: Լոնտոնէն: Աւստրիականներն ալ թէ՛ են շատ բաւ են, բայց սուղ ըլլալով՝ շատ չեն գնուիր Հոս:

Գորգ: Թէ՛ եւ այստեղուան գորգադործութիւնը, (բնականապէս բաւ տաճկական գորգերուն նկատմամբ) շատ նշանաւոր է, սակայն աննշանակ չէ՛ նաեւ: Եւրոպական գորգերու ներածութիւնը, որոնց մեծ մասը՝ ³/₄ — ⁵/₆, մեզք լայն սպուած առեւելք գորգերը՝ Անգղիայէն են, նոյնպէս անգղադորգերը, թաղէգորգերն ու Տնոգիականեփեայ գորգերը եւ մանկաները Անգղիայէն են (Belfast, Dundee): Պրիսեյի գորգերը քիչ կը ծախուին, նաեւ գանգրոտայի (սառի գորգ, Moquette) սուղ ըլլալով շատ չեն գնուիր:

2. Փերճակալմամբ ևս պիտիղենք:

Եւրոպայի այլեւայլ կողմերէ կը խառնուին այս տեսակ վաճառքները: Մենք միայն այն վաճառքներու վրայ կը խօսինք, որոնց վաճառումը Հոս շատ նշանաւոր է:

Յիւնոպոլիթիւմ կոչուած վաճառքներն մէջ կաշվաճառքը Վիեննայէն, Օֆենպարկէն եւ Պերլինէն կու գայ, զարգէնքը (Տոֆտփել, մոտեղարգը, եւն.) Գաղղիայէն, իսկ արդասպարի Հանգերմանը (կամիտաններ, խաղանայներ) Անգղիայէն: Դիւրմանցներն ևս մայրախիմնդներ: Ոսկի, եղնիքայ, զոհարեղեն եւ քաթ ծարմանդներն Աւստրիայէն են. իսկ առանձնաբար գրեթէ միայն Ռենէան Բուստիայէն (Պարմէն), ժուպյախիմնդները մէջ ալ Աւստրիա բաւական մաս մ'աւելի, թէ՛ եւ մեծագոյն մասը Սաքսոնիայ (Annaberg եւ Buchholz):

Ժամանցը: Ծոցի ժամացոյցները Հելուեիայէն կու գան մեծաւ մասամբ, իսկ ծածանա կաւորները Եվրոպայալէն եւ Վերսլ ընկերակէն, որ վերջին ժամանակները նաեւ անթրիկեան ժամանցոյցներ ժամհարով եւ զարթոցչաւ սրտա խաւրել: Աւստրիայ ծածանալաւոր ժամացոյցի վաճառականութիւնը իւր նշանակութիւնը կորուսած է:

Պակնդներ (bijouterie, ֆելեկէ) շատ կը սիրեն արեւելեան կանայք, թէ՛ եւ դրամական քնտախաղայութիւն մը կը տիրէ երկրի վրայ: Պակնդները շատ կը ծախուին Հոս, բայց Վիեննայի առեւելեղադրերը Հոս քնդունելութիւն չեն գտներ: Աւելի Գորգայանն եւ Կլմնտի թէ՛ են ապրիլ զարգաճառքը (սակաւսիք եւ զյոյնարծաթ) կը գնուին: Նաեւ Անգղիա (Պրիսեյի Հայմ) եւ Գերմանիա (Կիւռնպերկ) նման վաճառք կը խառնին: Սակայն Հոս է նաեւ Gablonz իւր աղին ապակեպակերով, սուտ ագամանքներով եւ Արեւելքի Համար ճարտարաբանաւ զարգաւորներով, որ յիշեալ երկիրներուն Հնոյ յաշուով թեմք կը մրցի: Նաեւ Բոնէն միայն տակաւուկի բուստապարները շատ կը ծախուին:

Ոսկեմամք: Այս վաճառք թէ՛ եւ իւր նշանակութիւնը դեռ չէ կորսնցուցած, բայց դրամական պակասութեամբ արժան գնաց հետամուտ թիւնը բաւական վնաս բրու: այս վաճառականութեան: Պակնդայի գործատուները, որոնք յառաջ ամենազեղեցիկ ոսկեմանածքներ կը յօրինէին, սկսան սուտ ոսկի չիւնել, որպէս զի

թէ այս տեղացեայ պերճաւորութիւնը իւր յաջողութենէն եւ թէ դրամի պակասութիւնն այս վաճառքին ծախուելուն արգելք չըլլայ: Այս պատճառաւ Վիւննայի վաճառքին կատամբ իւր առաջին նշանակութիւնը կորսնցուց, վառ զի չկրցաւ այնչափ արժան գնով նմանողութիւններ յօրինել: Նաեւ Վիեննայի գործատանց փորձը չյաջողեցաւ Պակնդայի Հոս մրցիլ:

Լուսաւորութեան տարիքը: Ամենարժան կանթեղն իւր սարքն դեռ Վիեննայէն կու գայ, բայց նաեւ Գերմանիայ կանթեղները յիշուելու արժանի են, այնու մոմաւանդ որ այս կանթեղներուն խաղիւնները Հարաւոր զարգերով խառնալ կ'ըլլան: Կանթեղնեայ վաճառումը՝ գէթ միջին արդիւնութեանը նկատմամբ՝ բուսական բանուի է:

Գորիշ: Գրեյու վերաբերեալ իրեղէնք եւ այլք Աւստրիայէն եւ Գերմանիայէն կու գան, իսկ քրիշները գրեթէ միայն Գաղղիայէն, Անգղիայէն եւ Աւստրիայէն:

Միւրն: Սեղանի սպասք, մանաւանդ ագիւր տեսակները Գաղղիա կը խաւրէ: Արժնեալ կու

ԹԵ ԹՈՒՎԱՍԻ ՍԵՐՊԻՍԱՅԻՐ

ծաթ իժեղէ իսհանդի անօթները նաեւ Աւստրիա, ի մասնաւորի Պրիւսի կը խաւրէ մեծ յաշտութեամբ: Այս նկատմամբ Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի մրցութիւնն անյաշտ է, զիսն զի Պրիւսի արծնանօթք իրենց սիրուն ձեւովն եւ լուսազոյն ապիկմամբն հոս ընդունելով իժեղ գտած են: Վերջին ատեններս սկսան ծախուիլ մանուական օճով եւ զարդերով շինուած զարդերէնք:

Միլիտի եւ յախճապիկ: Եղիկալ եւ զարդարուն ապակիք՝ մանուածք ազնիւ տեսակները՝ գրեթէ միայն Բուհմիայէն են, իսկ սովորական ուղիւսն ապակին Բեղդիայէն: Պոլսոյ մէջ նոր ապակեգործարանի մը բացումն հարուած տուաւ Հայսերեան ապակիքն՝ իւր ճամբու ծախուց սա-

կառութեամբ եւ բաւական լաւ ապրանք արտադրելով: Պատու հանի ապակին մի միայն Բեղդիա կը խաւրէ: Վերջին ատեններս զարդիացի գործատուներ փորձ բերի խաւրելու, բայց ապարդիւն մնաց: Եախճապակեղէնք յառաջդոյն մեծաւ մասամբ Աւստրիոյ վաճառքն էին, բայց այժմ՝ զարդիական եւ գերմանական մրցութիւնը շատ ուստիկ է: Թէեւ յախճապակեղէնաց մեծ մասը դեռ եւս Աւստրիայէն է, բայց նաեւ միւս կողմանն ալ անոնչանակ մաս չէ: Հոս սիրուած տաճիկական օրնանօթները գլխաւորաբար Բեղդիայէն կու գան, մասամբ նաեւ Բուհմիայէն եւ Պաւիւրայէն: Այս նկատմամբ վերջին ատեններս մեծ ճիգ արու նաեւ Իտալիա, բայց մեծ յաշտութիւն չունեցաւ:

ՌԷՔԱՅԻ ՍԵՐՊԻԱՅԻՔ

կրն: Կրտսիւյտեայ կահպարտեայ մեծագոյն մասը Աւստրիոյ վաճառքն է: Ամերիկայի յայտ՝ մասին ըրած մրցութիւնը յաշտութիւն չունեցաւ աւստրիական վաճառուց ազնուութեան պատճառաւ: Եառաջագոյն Մարսէյէն, Իտալիայէն եւ Իստրիայէն աժու եւ խաւրուէր հոս, բայց այժմ՝ դարձած է այս առուուաւրը, վստն զի Չիլիւնիոյ մէջ հիւսնութիւնը շատ յառաջացած է եւ ակէ գուրս ալ կը խաւրուի բաւական:

Թուղիք եւ խաւարայտ: Իտալիա շատ լաւացի որ եւր թղթավաճառութիւնն հոս շատ ընդարձակէ, եւ Աւստրիոյ թղթավաճառութիւնն նուազցնէ, բայց միայն սովորական գրելու թղթոյ մէջ մասամբ յաշտեցաւ այս, մինչ ազնիւ տեսակները դեռ միշտ Գրիսմէ, Ստորին Աւստրիա եւ Կէօրց կը

խաւրեն: Գաղղիայի շատ նշանաւոր նամակաղէթի վաճառականութիւնը բաւական նուազեցաւ թրդիւն լաւ տեսակ չըլլալով: Տոմսակաթաղէթի զբանչելի տեսակներ կը բերէ Եւրոպիա, բայց նաեւ Գերմանիա (Հանովեր, Բեռլին) վերջին ատեններս սկսաւ նմանցընել անգղիական վաճառքը, եւ այսպէս արժանի ըլլալուն՝ բաւական կը ծախուի: Լրացած ապագայութեան թուղթը մեծաւ մասամբ Աւստրիայէն եւ Գերմանիայէն կու գայ: Հայսերմարք մինչեւ վերջին ատեններս շատ յարգաւթաղէթ կը ներածէր, բայց այժմ՝ Իտալիա յայտ՝ մասին անցաւ զինքը, որուն պատճառը նաւորէքն է անշուշտ:

Ծիւրագլանիկ թուղթն մեծաւ մասամբ Աւստրիայէն կու գայ. մեծ հարուած տուաւ տաճիկա-

կան տերութեան ծխախոտի մշտականութիւնը (régie), որ աւստրիական ծխազգանի գործածութիւնը $1/4$ նուազեցաւ, վասն զի այս ընկերութիւնն զանաւոր ծխախոտ աւելի էր վաճառէ, իսկ զլուսինիներս թուղթն $1/2$ զոլսն կ'առնուէ։ Այս պատճառաւ Աւստրիոյ խաւաքարտափաճառութիւնն ալ շատ նուազեցաւ, վասն զի ծխախոտի սխեմայ ընկերութիւնը չհաստատուած՝ ծխախաւաքարտ շատ խաւաքարտ կը գնէին ծխախոտայ քուփ շինելու համար։ Այժմ մեծաւած գաղղիացեանկ խաւաքարտը գրեթէ միայն թվատուփ շինելու կը գործածուի։

Վերջին ատեններս Գերմանիոյ սկսաւ լուաւայնի իրաւունքներ մեծանել։ Կարաւաքարտ կուշուածն Աւստրիայէն կու գայ, ինչպէս նաեւ տեւոսի մէջ հաստ ոտրկուն խաւաքարտ, որ ատենայ ընկեմածնկերուն իրեն յատակ կը գործածուի։ Բայց նաեւ Բեղգիս սկսաւ մեծանել այս մասնաւոր։

Խաղի թղթովը, որ շատ կը ծառայէ հոս, յաւաքարտն Վիեննայէն կու գար, բայց այժմ աւել տեսակներն ալ Բեղգիայէն։ Վիեննայի խաղի թղթոց սուղ գինը պատճառաւ եղաւ, որ Գաղղիա եւ Բեղգիս մասամբ անցան զինքը։

Ողորկ, եղբարդար, միազայն եւ ոսկեախոյ կեանք ուղղորդ, որ թվատուփ կը գործածուի, Աշաֆենպուրկէն կը խաւաքար, իսկ բամբակաթուղթ կուշուածը Բեղգիայէն։

3. Քիմիական յերքեր։

Տնկաց (polasse)։ Քիմիական բերքերու մէջն ամենէն աւելի դեր խաղացողը հոս շատ գործածուելուն համար, է անկաշն։ որմ տարին գրեթէ 3000 տոնաւ (100—120 քիւրկ.) կը գնուի։ Այս բերքը գլխաւորապէս Գերմանիայէն (Քեռն) կը բերուի, սակայն Տիւնց Աւստրիա—Հունգարիայէն սկսաւ բերուիլ։ եւ վերջնոյն այնչափ աւելի տեղացոց յարգի է, որչափ իրենց նպատակին՝ որ է խաղողի օղիղգները շորցնելու, շաճաշցնելու աւելի յարմար է։

Կոյորքար (soda)։ Աճառ շինելու համար Կիլիզ կալաքարի մոխիր մեծ քանակութեամբ Անգլիա միայն (շուղ ամէնը 7945 տոնաւ.) կը մատակարարէ։ որուն դիմաց Գաղղիոյ բերքն՝ որ Անգլիայէն փայլէն կը բերուի, ոչնչ է։

Դիւքնոն եւ յարիշ քիմիական միջոցնր։ Դեղափաճառութիւնը մեծաւ մասամբ Անգլիացոց մեծերը ըլլալով՝ բնական է որ բաց ի քանի մը որոշ գեղեր ամէնէն ալ Անգլիայէն կու գան։ Հաս թիշ բան կը բերուի Վիեննայէն, Թրիեստէն, Միլանէ եւ Բարլոնէն, որուն գեղերը անայնի գեղեր անուամբ՝ գեղեցիկ ափերով եւ շինքով ամէնէն քով մուտք գտած են։ Քիմիական նիւթերն եւ խաւաքարները գլխաւորապէս Վիեննայէն, Տրեզուենէն եւ Թրիեստէն կու գան։

Դիւքնոն։ Քանի մը ներկեր հոս մեծ դեր կը խաղան։ որոնցմէ ամէնէն աւելի գործածականներն հոս յիշնը։ Կապարի ապիւրան, որ ամէնէն աւելի Վիեննայէն եւ Թրիեստէն կու գայ։ Ծովալաւաք (կապուր) Գերմանիայէն։ Էլզակ, Մարսիկիայէն, Համպուրկէն եւ Լոնտոնէն։ Ի մասնաւոր գործա-

ծական է հոս կարմիր Էլզակի տեսակներն, որոնք Պէնկալէն, Կալիաթայէն, Մարասէն եւ Կալաթէ մարայէն կու գան։

Մրդմ կարմիրը՝ բնածնից տարածուելովն, նշանակութիւնը կը կորսնցնէ։

Արիզարիկ եւ թնանդիկ գոյններն երթալով առաւել եւս մուտք կը գտնեն, եւ մեծաւ մասամբ Գերմանիայէն կու գան։ Միւս արտեսականի ներկերն ընդհանրապէս Լոնտոնէն կու գան։ Ջուարակն ամէնէն աւելի Անգլիայէն կու գայ։ Վերին ժամանակներն Աւստրիա—Հունգարիա ալ սկսաւ փարմէլիւր այլեւայլ տեսակ Էնդարակները մեծանել։

Մոմ։ Մոմերը գլխաւորապէս Բեղգիայէն եւ Գաղղիայէն կու գան, որոնք հասարակ տեսակն են, եւ նոյն իսկ պղքաւ Ժողովրդեան մէջ մուտք գտած են։ Ազնի տեսակներն ի մասնաւոր Milly եւ A-pollo անուանեալ ճարգամները Վիեննայէն կու գան։

Լոնգապիտա։ Աւստրիայի լուցափայտներն միշտ ամէնէն աւելի մուտք գտած են։ Հուետի եւ Նորվեգիայի, ինչպէս նաեւ Անգլիայի լուցափայտներն յառաջուան չափ մուտք չեն գտներ։ Մոմ լուցիկները կը մատակարարեն Վիեննայի եւ Նիւպորտ, վերջի ժամանակներն նաեւ Անգլիայէն։ Բայց սառ տեսակն այնչափ ազնիւ չէ։

Ամառ։ Արգուզարի անձաններ՝ ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ խնկիկներն եւ անուշահոտ նիւթեր Գաղղիայէն եւ հարաւային Գերմանիայէն կը բերուին։ Ամէնէն հասարակ եւ արժանաւոր Անգլիայէն կու գայ, որ սովորաբար ձողակն կ'ըլլայ եւ Ժողովրդեան մէջ շատ մուտք գտած է։

4. Անդրադարձեալ վաճառքներ։

Կոփ։ Արեւելեայք խաչուէ շատ սիրելուն՝ առոր փաճառականութիւնն հոս շատ կենդանի եւ ծաղիկեալ վիճակի մէջ է։ Գաղղիա ամէնէն աւելի կը բերէ (ամբողջ 45.651էն 32.063ը, առ 80 քիւրկ.)։ Միայն Մարսէլը հոս բերուածին գրեթէ կէսը կը բերէ։ Գաղղիայէն վերէն ամէնէն աւելի բերողներն են՝ Անգլիա եւ Աւստրիա—Հունգարիա։ Հոս տեղւան կոփը գրեթէ Հարաւային Ամերիկայի բերք է բուն Մագլայի կոփն հոս շատ ըլլալուն անգործածական է։

Մրիզ։ Ամէնէն աւելի Rangoon բերնը կը գործածուի։ Հնդկաստանի բրինձ, որմ յառաջաւայն կը խորշին, Տիւնց սկսաւ մուտք գտնել, որով Լոմպարտան սիրին սկսաւ քիշ թիթեալ, թէ եւ այս վերջին ֆֆուր համար աւելի աղէկ է։ Զմիւռնիոյ եւ շրջակայ քանի մ'երկիրներուն մէջ միայն 31—40,000 տարակ մրիզ կը գործածուի։

Թիւիշ Լիւթուրայք։ Լիւթուրայք եւ Լոնտոնէն կու գայ։ սակայն Տիւնց յառաջուան չափ գործածական չէ։

Հոնով՝ սաւիթ (Anethum foeniculum) հոս շատ յառաջ կը բերուի, այն պատճառաւ ներածութիւնն ոչնչ է։

Ներիւանոն (Cacao) հոս քիշ գործածուելուն համար մեծ դեր մը չունի, որովհետեւ պատրաստ առարկ (chocolat) Գաղղիայէն կը բերին։

Դիւքնոն եւ այլ միջոցներ համա մատուար շատ

կը գործածուին, որովհետեւ հաս հիւանդութեանց ժամանակ պատարատ զեղերէն աւելի տնային գեղորայք եւ արմոխք կը գործածուին: Ասոնք ամէնէն աւելի լոտանէն, Մարսելէն, Շառլզարթէն, Վիեննայէն եւ Թրիեստէն կը բերուին:

Այս վառածան համար գործածուած ամէնազիւտոր նիւթերն են. Գլղիզ, քափուր, քըր-քըմ, մանտան, գինձ (խշիշ), պալամ, պաղ-լեզ, հոգկարմաւ, աղիւզ (huile de recin), զարի-ճենիկ, համեմունկ (vanille), խաւարձիւ, կոնապըզ-պիզ, շաւառ (calamus), յայդածաղիկ արմատ, գարապղպեղ, մշկընկոյղ. այս վերջինը լոտանէն մեծ քանակութեամբ կը բերուի:

Կոտանտի խղիմ Անգլիայէն կը բերուի. իսկ Ռուսաստանէն շատ քիչ քանակութեամբ:

(ՀԵՐԱՆԻՒՄ)

ԹՂՈՒԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՐԿՍՈՅՆ ԵՐԻՐԵՅԻՆ

Բաթում, 20 Յուլիս, 1889:

Կաւկասիա՝ Հայոց երկրորդ Հայրենիքն է, եթէ ոչ ըստ իմիջ առաջինը. այն տեղ կը բնակի Հայ աղջիկ ընտիր մի մասը, որ այն երկրին թէ տնտեսական եւ թէ մտաւոր զարգացման մէջ մեծացոյն մասն ունի եւ որուն հետ կապուած է ամէն նկատմամբ: Ուստի կաւկասիոյ երկիրը կամ՝ այն տեղւոյ վերաբերեալ ամէն ինչպէ հարկաւ օտարերկրեայ Հայ հասարակութեանց եւս ուշադրութեան գրաւիչ է: Այս նկատմամբ եւ մենք Հանգի՜ ընթերցողներուն աւելորդ չենք համարիր համառօտ եւ ամփոփ տեղեկութիւններով ծանօթացընել կաւկասեան Արեւսօտանքներն, (exposition) որ նշանաւոր իրողութիւն մի է նոյն երկրին համար եւ կողուած է նոր զարկ տալու նորա տնտեսական կենաց. մանաւանդ որ ցարդ ոչ մի տեղ Հայ ժողովուրդն առիթ ունեցած է իւր արդիւնաբերութիւնն ի հանդէս հանելու կամ տնտեսական աշխարհի կատարելագործութիւններն ամբողջովն նկատելով՝ անկէ օգուտ քաղելու: Իսկ կաւկասեան Արուեստագիտիւն Հայք ամէնէն աւելի կը մասնակցին, այսինքն՝ իրենք պիտի հանդիսանան մեծաւ մասամբ տեղական արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչ, իրենք պիտի լինին ի հանդէս յաճախողներն եւ անկէ օգուտ տեսողները. գէթ այսպէս կը յուսանք եւ հարկ է նաեւ որ այսպէս լինի:

Կաւկասիոյ առաջին Արուեստահանգէսը պիտի բացուի ի Տիֆլիս, ապրիլս Սեպտեմբերի 10/22ին. եւ պիտի տեսէ մինչեւ 20 Հոկտ./1 Նոյ.՝ կաւկասեան կառավարչապետը իրաւունք

ունի՝ եթէ պատշաճ գտնէ՝ երկարել այս տեսողութեան միջոցը:

Հանդիսին կազմութեան մէջ նախաձեռնութիւն ունեցած է կաւկասեան Գիւլաւտանս-լնկերութիւնն, որ արդէն քանի մի տարի յառաջ սկսած էր զբաղել այս խնդրով եւ վերջապէս այս տարի յաջողեցաւ իրագործել իւր գեղեցիկ եւ օգտաւետ դիտաւորութիւնը: Կարգադիր Մանախոբին նախագահն է նոյն ինքն ընկերութեան իոնի-նախագահը՝ Պր. Միք. Կոչաբլ. (Кочаев) — (խակաճն նախագահն է կառավարչապետն Իշկ. Դոնգուկով Կորսակով.) — իսկ փոխ-նախագահ (Մանախոբին)՝ Պր. Յովհ. Խառիտեան, եւ գանձապահ՝ Պր. Միք. Ղաշարեանց: Արուեստահանգիսի յանձնակա տարն է (commissaire) Պր. Ս. Բախմետով (Бахметев):

Արուեստահանգէսը պիտի ունենայ ժԱ բաժին, որ են՝

Ա. Հողագործական բերք.

Բ. Պարտիզպանութիւն.

Գ. Գինեգործութիւն.

Դ. Մետաքսագործութիւն եւ Մեղուաբուծութիւն.

Ե. Արջառապահութիւն եւ կաթնաղան տնտեսութիւն.

Չ. Անտառային արդիւնաբերութիւն.

Է. Չնորոգութիւն.

Ը. Մշակութեան գործիք եւ մեքենաներ.

Թ. Տնային, արուեստական եւ գործարանական արդիւնաբերութիւն.

Ժ. Հանքային, եւ

ԺԱ. Մանկավարժական-գրգռական:

Իւրաքանչիւր բաժնի համար որոշուած է մէկ կամ աւելի կառավարիչ, ընդ ամենն 34 մասնագետ, որոնց 12ն Հայ են, իսկ մնացածները ռուս, վրացի (2 հոգի) եւնոյ Հայերը կը կառավարեն Ա. Բ. Է. Ը. եւ Թ. բաժինները. բայց այս չի նշանակել ընկանաբար — որ Հայ ժողովուրդն միայն այդ բաժիններուն կը մասնակցի. վասն զի կան ուրիշ բաժիններ ալ — որոնց առարկայքն անմասն չեն կացուցաներ զՀայն: Օրինակի համար Մետաքսագործութեամբ (Գ. Բաժին) գլխաւորաբար Հայք կը զբաղին, եւ անշուշտ հանդիսին այն բաժնին ալ իրենք կը լինին ամէնէն աւելի նիւթ տուող:

Կարգադիր Մանախոբին յորինած եւ հրատարակած է կանոնադրութիւն մի ռուսերէն լեզուաւ (Кавказская выставка предметов сель-